

Akapioni Haller-kastély (Youtube)

Ki aggódja magát halálra a Centenárium miatt?” – kérdezi prof. dr. Alexandru Diaconescu a kolozsvári Babeş–Bolyai Tudományegyetem Történelem Karának oktatója. Saját maga adja meg a választ, mert nincsenek sokan, hogy „a vén kutya a hosszú útba döglik bele, az ostoba a másokért aggódva, az értelmiségiek pedig általában bonyolult erkölcsi vívódásokba. Csak a politikusok nem halnak bele soha a szégyenbe, sem az Istenfélésbe!” – ez volt a helyi NCN tévéadó kedd esti Célkeresztben (În vizor) című műsorának tanulsága.

Már csak egy év van a Centenárium megünnepléséig és minden bizonnyal hamarosan láthatunk majd katonai parádékat, hazafiaskodó beszédekkel megtűzdelt ünnepélyes ceremóniákat, népi együtteseket és „művészeti brigádokat”, és főleg sok-sok tűzijátékot. De azt tudnunk kell, hogy az esemény az elmúlt száz év felülvizsgálatára is késztet: mi, románok miként irányítottuk Erdélyt ezen idő alatt.

Virágzó arany-, szén- és vaskitermelést, nagy acélipari központokat (Vajdahunyad, Resicabánya és Pusztakalán) vettünk át, megörököltünk egy európai szintű vasúti struktúrát és versenyképes gördülőanyag-ipart (aradi Astra, szatmárnémeti Unio, kolozsvári Atelierele), sőt még egy aradi gépkocsigyárat is, a nyolc évszázados történelmi városok soráról, Erdély gazdag és változatos mezőgazdaságáról nem is beszélve.

Nem rám tartozik gazdaságpolitikánk értékelése. Engem a kulturális örökség, a történelmi műemlékek, a régészeti lelőhelyek és nem utolsósorban a múzeumok érdekelnek, melyek közvetlenül tükrözik a múltunkat és meghatározzák az itt, nálunk, Erdélyben kifejlődött

civilizációt.

Komolyan fel kell tennünk magunknak a kérdést: mi lett az 1859-ben alapított Erdélyi Múzeumból? Hol vannak a Mikó Imre gróf által ránk bízott tárgyak? Hova tűnt Erdély Nemzeti Történelmi Múzeuma? És a Bánságé, meg a Partiumé? A bukaresti, vagy a iași-i nemzeti múzeumokról ne is beszéljek. Hihetetlen, de már egyik sem rendelkezik állandó kiállítással, egyik sem látja már el a rábízott kulturális feladatot!

Mi lett a nagy régészeti lelőhelyekkel, mint a római Sarmisegethuza, ahol a dévai Régészeti Társaság már 1881-ben elkezdte az ásatásokat? És a dák Sarmisegethuzával?

Milyen állapotban vannak Erdély kastélyai?

Jules Verne Kolcvára és ugyanannak a Kendeffy-családnak a malomvízi kastélya; és az őraljaboldogfalvi, mindhárom a Hátszegben található. Nálunk, a Szamos-völgyben mi lett a csinos kapjoni Haller-palotából, a szentbenedeki Kornis-kastélyból, vagy a bonchidai, nemeszsuki, válaszüti nemesi rezidenciákból, vagy a gyalui kastélyból? Mind egészben voltak 1918-ban, egészben voltak 1945-ben is. Mit számít, hogy magyarok! „Mindaz, ami a portámon van, az enyém, és gondoskodnom kell róla, fel kell nevelnem, táplálnom kell”, mondja a népi bölcsesség. Miként bántunk ezzel az örökséggel?

E mérleg során nagyon sok kultúrával és örökséggel kapcsolatos kérdést kell megvizsgálnunk. Van még egy évünk, össze tudunk még tákolni valamit, vagy „szőnyeg alá söpörjük a szemetet”? Valószínűleg majd besöpörjük, de nem lehet majd elrejteni! Búzlani fog!

A mi kötelességünk, a román és különösen az erdélyi értelmiségiek kötelessége megvitatni ezeket a kérdéseket. Amúgy a romániai művelődésügyi minisztériumot éveken keresztül Kelemen Hunor úr, Hegedüs Csilla asszony és az RMDSZ más képviselői irányították. Ők majd a saját nemzetük és a saját lelkiismeretük előtt tartoznak majd felelősséggel. De az erdélyi megyék műemlékeiért felelős többieknek mi a mondanivalójuk? Valószínűleg beszédekkel és tűzijátékokkal bombáznak majd bennünket.

Az első kérdés az erdélyi kastélyok öröksége.

Két példát említek (kényelmességből), a szentbenedeki Kornis-kastélyt és a kapjoni Haller-palotát, bár a Kolozs megyei helyzet Maros, Fehér és Hunyad megyére is jellemző. Mint a viccbeli, akit bezárnak 20 évre egyedül két golyóval és a végén meglepetésre egyik sincs meg, mi is azt válaszoljuk: „Nem tudom, az egyik elveszett, a másik elromolhatott.” A személytelen megfogalmazásból az következik, hogy ő egyáltalán nem volt érintett az eltűnésükben!

Az internet több mint egy évtizede vádló cikkekkel, iszonyatos beszámolókkal és e műemlékek megmentésére vonatkozó kétségbeesett felhívásokkal van tele. Nemcsak a magyar értelmiségiek háborodtak fel, de a románok is – még sok Kárpátokon túli is – hevesen tiltakoztak és vitatkoztak a szóban forgó kastélyok romosodása ellen.

A szentbenedeki Kornis-kastélyt, melyet „unikornisos kastélyként” is ismernek, 1573 és 1593 között építették reneszánsz stílusban és 1600 környékén került a Kornis-család tulajdonába. Kornis Zsigmond a család legismertebb tagja, akiből Erdély gubernátora lett. Az 1680–1720 időszakban barokk stílusú restaurálásokat hajtott végre, amivel az épületegyüttes megnövekedett és elegánsabb lett. Kornis Zsigmond nagy támogatója volt a művészeteknek, az épület központi részének felső emeletén lévő szalon adott helyet az első erdélyi komolyzenei koncerteknek.

Szintén az ő nevéhez kötődik az erdélyi román egyház egyesülése Rómával, amit a buzgó katolikus Kornis Zsigmond minden erejével támogatott a kálvinista magyarok többségével szemben, akik a maguk oldalára igyekeztek állítani a románokat. A görög-katolikus egyház az, amely aztán újra felfedezte a románok római eredetét és tanult embereink, az úgynevezett Erdélyi Iskola keresztül döntő módon hozzájárult a román nemzet emancipációjához. A reformátusokkal folyó versengés közepette került sor a füzesmikolai könnyező ikon csodájára, és Kornis gróf közvetlenül szerepet vállalt az eseményekben. Mivel nem tarthatta meg az eredetét, kőmásolatok készítéséről döntött, melyeket egy magyarázó szöveggel együtt a kapu főhomlokzatára helyeztetett.

Az egyik domborművet – sajnos – a közelmúltban ellopták, a másodikat a jobb megőrzés érdekében a dési múzeumba szállították. A bejáratnál elhelyezett, a Kornis-családot jelképező híres unikornisok sem úszták meg a tolvajok mohó dühét.

A család másik jelentős tagja Kornis Károly volt, akinek a XX. század elején egy nem kevesebb, mint 9.000 kötetes könyvtára volt, köztük nagyon ritka kiadásokkal is, valamint egy természetrajzi kiállítása, de mind szétszóródott a kommunizmus hatalomra jutása után. Utóda, Kornis Zsigmond neoklasszicista stílusú iskolát épített a falunak, amit aztán hivatalosan a helyi közösségnek adományozott. A forradalom után mégis visszaszolgáltatták és most lepusztul, a helyi hatóságok magára hagyták, hogy restaurálása helyett néhány éve egy újabb épületet húzzanak fel.

A „kagylós kastélyként” is ismert kapjoni Haller-kastély

az erdélyi barokk stílus és aztán a rokokó gyöngyszeme volt. A palotát Haller János építette, valószínűleg egy korábbi épületre, aki az 1734–1755 időszakban Erdély gubernátora volt. Kezdetben a kastély barokk stílusú volt, de 1771 előtt rokokó díszítésekkel egészítették ki, melyek a kolozsvári Mária-oszlopot is készítő osztrák szobrász, Anton Schuchbauer munkái. A belső díszítéseket a kolozsvári Veress Mátyás készítette a XVIII. század végén. Egy tűzvész után a többszintes barokk tetőzetet 1920 után egyszerűbbre cserélték.

A kastély állapota 1948 után fokozatosan leromlott. Az 1956-os építészeti felmérés még számos mára eltűnt részletet tartalmaz. Ez maximális jelentőségű lehet egy jövőbeni restaurálás számára.

A Haller-palota most rendkívül romos állapotban van. A Kornis-kastéllyal együtt történt 2010-es felvétele a történelmi műemlékek listájára formális, valós következmények nélküli aktus volt.

A leszármazottak nem rendelkeznek a restauráláshoz vagy tatarozáshoz szükséges pénzügyi forrásokkal. A költségek jóval meghaladják egy új épület költségeit, csak a szaktanulmányok egy vagyonba kerülnek, megvalósításuk még inkább.

Másrészt a megyei tanács, még ha vissza is vásárolná a romokat (talán a Tulajdonalapon keresztül), nem rendelkezik egy hatékony restaurálás szükséges eszközeivel. Csak egy, a hajdani Történelmi Műemlékek Igazgatóságához hasonló, jelentős szakértőket összefogni és európai pénzeket lehívni képes országos szerv tudná megmenteni az ilyen épületeket. A jelenlegi középkori, megyés rendszerben, melyek forrásai még a helyi úrgazdagokat is alig-alig tudják kielégíteni, nem lehet igazán hatékony programokat lefolytatni. - írja a foter.ro.